

Kuulamisoskus päästab vigadest

Pealtnäha igati taibukas laps võib vanemate suureks jahmatuseks jääda koolis hätta kirjutamise ja lugemisega. Logopeedi juures võib selguda, et lapsel on düsgraafia või düsleksia.

Düsgraafia on õigekirja häire, mille puhul laps eksib häälikute järjekorras või pikkuses, samuti võib ta mõned häälikud või sõnalõpud üldse "unustada" üles märkida. Düsleksia ehk lugemispuue avaldub selles, et laps hääldab sõnu vales vältes, loeb aeglaselt ja ilmetult, ei mõista loetud teksti sisu.

Logopeed Tiiu Tammemäe sõnul ei pane vanemad tihti tähele, et laps ei loe ilmekalt ja soravalt. Vaevad algavad alles siis, kui koolis hakatakse etteütusi tegema. Korduvad ja rohked vead nii suulises kui kirjalikus kõnes annavad põhjust arvata, et tegemist on kirjutamis- ja lugemishäiretega.

Logopeed Virve Käiti sõnul võib düsgraafia esineda lausa perekonniti. Selle taga võivad olla pärilikud vaimuanded, mõtlemise aeglus (õpitud oskused ei kinnistu), madal analüüsimisvõime. Ent võimalik on ka varasem ajukahjustus.

Etteütuste treimine ei aita

Oma rolli mängib mõnikord päritolu. "Eestis on piirkondi, kus kohalik murak mõjutab tugevasti keelekasutust. Näiteks ei eristata mõnel pool kolmandat ja teist vältet," märgib Virve Käiti. Tema töökogemus näitab, et poisid on sageli kirjakeelega rohkem kimpus kui tüdrukud.

Tiiu Tammemäe usub, et kirjutamisraskusi tekitab eelkõige eesti keele eripära – kolm häälikupikkust, välted, sulghäälikud. Paraku ei kostu nende väär kasutamine lugedes ja rääkides. Kõige sagedamini eksitakse sulghääliku õigekirjas ja sõna vältes.

Kui õigekiri tekitab raskusi, ei saa vigadest lahti üksnes pikkade etteütuste treimisega, nagu vanemad ekslikult arvavad. Tiiu Tammemäe sõnul tuleb esmalt välja selgitada, milliseid vigu laps teeb ja miks ta eksib.

"Kui laps vahetab etteütuses ära tähtede järjekorra, tuleb talle õpetada õigete häälikute rittapanemist," selgitab

Tiiu Tammemäe. Selleks tuleb lasta lapsel vigaselt kirjutatud sõna ette lugeda, seejärel sõna uuesti õigesti hääldada – kui laps leiab vea ja parandab selle.

Õigekirja juures on oluline ka kirjatehnika. "Kui laps ei oska kirjatahti sujuvalt ühendada, teeb ta rohkem vigu," on logopeed Tiiu Tammemäe tähele pannud. Kirjatehnika harjutamiseks võiks vanem õhutada koolieelikut pliiatsit õigesti käes hoidma ning katkematult joont vedama. Las ta joonistab rongile või majale spiraalse suitsujoa, lambale krussis villa jne.

"Joonistamine ei ravi düsgraafiat, kuid need harjutused on abiks kirjutama õppimisel," lisab Tiiu Tammemäe. "Kui tehnika on selge, saab rohkem mõelda sisule. Kui aga juba joone pidamine ja pliiatsi hoidmine on raske, ei jätku tähelepanu õigekirjale."

Düsgraafikut võib leebemalt hinnata

Düsgraafia ja düsleksia on enamiku laste puhul ravitavad ja ületatavad, kui vanemale tuleb appi logopeed, kes tunneb spetsiaalseid õppemeetodeid ja töövõtteid. "Vahel võtab keeleline küpsemine lihtsalt rohkem aega," julgustab Virve Käiti.

Haridusetasdus lubab lapsi, kes teevad pidevalt düsgraafilisi vigu, kuid käivad logopeedi juures lisatundides, hinnata leebemalt. Klassitunnistusele ei märgita, et last on hinnatud diferentseer-

Logopeed Tiiu Tammemäe soovib:

- Kirjutamis- ja lugemishäireid saab ära hoida või leevendada, kui last lugema ja kirjutama õppimiseks varakult ette valmistada. Enne raamatute taha asumist tuleb lapsele selgitada, millest koosnevad sõnad ja laused ning õpetada, et häälikud on sõnas erineva pikkusega. Võiks selgitada, et ühte häälikut saab öelda kolmel erineval moel: lühidalt, pikalt ja hästi pikalt. Sellest sõltub nii sõna tähendus kui kirjpilt, näiteks *Mal-le, maale, male*.

- Kirjutamise eeltööna võiks laps hääldada sõnu, et tabada häälikute järjekorda sõnas. Alustada tuleks lühematest ja lihtsamatest sõnadest.

Lugemisraskusi saab ennetada, kui õpetada last varakult häälikuid kuulma.

MARKO MUMM

ritult. See ei tähenda aga, et laps ei pea üldse õigekirjareegleid tundma.

Lugemis- ja kirjutamispuude leevendamiseks peab spetsialist lapsega tööd alustama kohe esimeses klassis, kui õpilane raskustesse satub. Kui abi ei osutata, muutub lapse koolielu aastatega aina raskemaks. Kogedes ebaedu ja nöökimist, võib õpilane lõpuks koolis käimisest loobuda.

Lugemis- ja kirjutamispuudega lapse õppeedukus sõltub suuresti sellest, kui tõsiselt võtavad vanemad logopeedi ettekirjutusi ja kui palju on neil aega oma lapsega tegelda.

KRISTEL KIRSS

- Mängige peegli ees hääliku äratundmise mängu. Vaadake, kuidas peab häälikuid ütlema. Näiteks A-hääliku puhul on suu ja hambad lahti.

- Kasuks tulevad ka mängud, mis arendavad kuulamisoskust ja tähelepanu. Laske lapsel nimetatud häälik teiste hulgast ära tunda. Näiteks paluge tal teha käteplaks, kui ta kuuleb mõnes sõnas A-häälikut.

Järgnevalt peaks laps õppima määratlema, kus see häälik asub, kas sõna alguses, lõpus või keskel. Selleks võib võtta appi väikese(d) mänguloomakese(d). Näiteks, kui A-häälik on selle looma nimes esimene, peab laps tõstma tema pead, kui viimane, siis saba, kui keskmine, siis keskohta.